

Fig. 1. Skjoldborg. Ydre, set fra Nordøst.

V. H. 1935

SKJOLDBORG KIRKE

HUNDBORG HERRED

Omkring 1630 og 1666 havde Kongen Jus patronatus til Kirken¹, men 23. Juni 1721 blev Kirketienden med Reservation af Jus vocandi tilskødet Ejeren af Todbøl, Amtsforsvalter Claus Caspergaard i Tisted²; 1809 ejedes Kirken af Sogneboerne³, men overgik til Selveje 1. Januar 1913.

Kirken ligger mellem Byerne Nørre og Sønder Skjoldborg. Kirkegaarden hegnes af Kampestensdiger. En Indkørsel i Vest har Stolper af kløvet Granit med fordybet Aarstal 18—26, Laagerne i Nord og Øst har Vanger af smaa Mursten.

Den kullede Bygning bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt en Vestforlængelse, som sikkert er en Rest af et nedbrudt, sentmiddelalderligt Taarn, muret Klokkegalge ved Østgavlen og Vaabenhus fra 1886. Orienteringen afviger svagt mod Syd.

Den romanske *Granitkvaderkirke* har delvis jorddækket Skraakantsokkel. Korets Østmur er omsat, og Østvinduet er ikke kendeligt i det Ydre, men ses i det Indre som en Vægniche (140 cm høj, 71 bred), med Karme af Kvadre og Overligger, der har falske Fuger, som i Sjørrind (S. 380). Taggavlen, hvis Kvadre er omsat, springer i hvert Fald nu o. 6 cm frem foran Murfladen nedenunder; i Fodlinjen har Udkragningen et skraakantet Kvaderskifte, som omvendte Sokkelsten. I Skibet, hvis Murhøjde er o. 4,80 m over Sokkelen, er

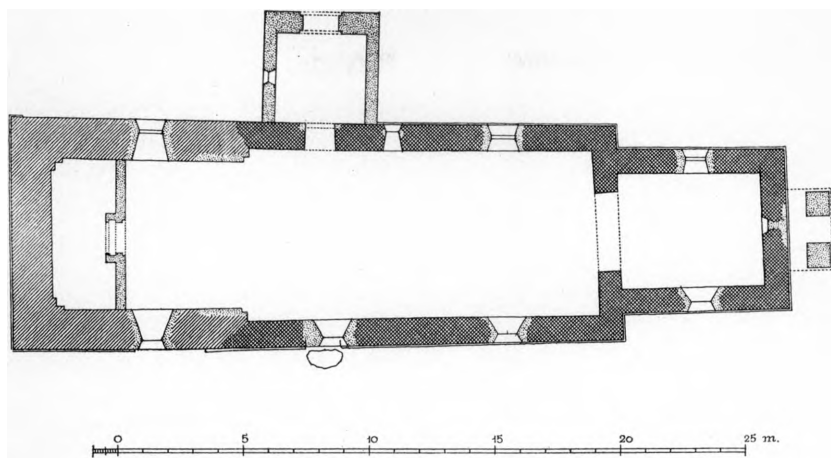

Fig. 2. Skjoldborg. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1937.

der bevaret et Nordvindue tæt Øst for Døren (H. 149 cm, Br. 71, over Sokkelen 235), med Monolit-Saalbænk og -Øverligger, den sidste med vandret Overkant. Fire lignende Vinduesoverligger, hvis Buebredder varierer mellem 73 og 75 cm, sidder indmuret umiddelbart over Sylden i Vestforlængelsens Nordmur. Paa tre af dem er der med falske Fuger efterlignet Kilestensstik, hvis krumme, ydre Begrænsningslinje kun ligger 6 cm fra Buesmigens Kant. Tre svagere indhuggede Linjer deler Stikket i fire »Kilefelter« og fortsætter sandsynligvis ind paa den af Fyldmurværket skjulte Buesmig (Fig. 8). En femte *Overligger, med tilsvarende Fugeriller, findes i Tisted Museum. Syddøren er udslettet ved Kvadrenes Omsætning, men dens Plads markeres endnu af en uregelmæssig, flad Trinsten og et Brud i Sockelen, hvis Skraakant løber ned langs Hjørnet af Dørens østre Sockelkvader. Den rektangulære Overligger (o. 33×165 cm) sidder nu Vest for Dørstedet og har Skraakant paa et Stykke af Overkanten; fra begge Ender af den skraakantede Strækning er der indhugget en skraat udad- og nedadløbende falsk Fuge. Den endnu aabne Norddør (Fig. 3), hvis Sockelparti skjules af Gulvet, er retvinklet (116 cm bred); Overliggeren har foroven en Skraakant, svarende til Syddørens, og hertil slutter der sig, under en kilestenssat Rundbue, en tympanonagtig Blænding af samme Bredde som Dørhullet (sml. Nors, S. 248). 1885 optalte Uldall mindst 52 Stenhuggerfelter i Kirkens Mure. Det anseeligste er et korsformet Felt i Korets Sydmur. Foruden talrige smaa Firkanter af varierende Størrelse forekommer der en lille 6 cm lang Trekant (i Korets Østmur), en kraftigt fordybet, næsten skaalformet Cirkel (Tvm. 7 cm, i Korets Nordmur), Kvartcirkler og adskillige irregulære Figurer, særlig i Vestforlængelsen.

I det *Indre* er Væggene kvaderklædt. Triumfbuen, hvis Sokkel er skjult, har forskelligt profilerede Kragsten, den nordre med Rundstav under Hulkant

V. H. 1986

Fig. 3. Skjoldborg. Norddør
(S. 405).

V. H. 1936

Fig. 4. Skjoldborg. Font og nordre Triumf-
vange (S. 409, 405).

(Fig. 4), den søndre med Skraakant, paa hvis øvre Del en Rundstav omtrent som i Skinnerup (S. 360, Fig. 8—9). Begge Kragstenenes Profiler er ført omkring Vestenderne, hvor den søndre har Rundstav ogsaa under Skraakanten; Ostenderne er glatte. Ved en Omsætning i nyere Tid har Bueslaget faaet et uregelmæssigt ægformet Forløb; Kilestenenes Krumning viser imidlertid, at de oprindelig har siddet i en regelmæssig Rundbue. En Kvader i Nordvangen har en kraftig Fordybning, nærmest formet som Overlæderet til en Sko.

Tilføjelser og Ændringer. Vestforlængelsen, hvis Bredde svarer til Skibets, er næsten helt klædt med Granitkvadre; den romanske Vestgavls Hjørnestein er flyttet ud ligesom Sokkelstenene, der her ligger et Skifte højere end paa selve Kirken. Omkring det nyere Nordvindue er der dog Murflader af gule Munkestein i Munkeskifte; af dette og af den store Murtykkelse fremgaar, at Vestforlængelsen har været Underbygning for et sengotisk *†Taarn*. Østvæggen, med Buen ind til Skibet, er nu bortbrudt; Rester af falsede Piller indvendig i Vesthjørnerne viser, at Taarnrummet har været hvælvet. Taarnet nævnes ikke i de bevarede Kirkeregnskaber; 1769 omtales Kirken som kullet⁴. At dømme efter en Udgift 1717 — »... Vesterenden ved Tindingen (Tindingerne) at spække og nogle Mursten i dennem indsat«⁵ — ser det ud til, at Kirken dengang var kullet og havde Vestgavl med Kamtakker. Maaske er Taarnet

nedbrudt i Slutningen af Middelalderen eller kort efter. Spærremuren, der bærer Pulpituret, er sikkert samtidig med dette (S. 410). Den nordre Halvdel af det afskilrede Rum indeholdt før en aaben Begravelse (sml. Begravelser S. 410), nu er der her indbygget et Varmeværk. I Jernankre flankerende den fladbuede, falsede Loftsluge i den flikmurede Vestgavl læses Aarstallet 1790, henvisende til en uheldig Istandsættelse ved hvilken en *†Tagrytter* af Bindingsværk blev opsat tæt indenfor Vestgavlen⁶.

Klokkepillerne ved Østgavlen er af smaa Mursten. Et Klokkehus nævnes 1717⁷; 1787 var Klokken ophængt i et Egetømmerværk udenfor Kirken (Kaldsbog).

Vaabenhuset foran Norddøren, af smaa, røde Mursten, i ny-romansk Stil, er opført 1886 (Arkitekt F. Uldall). I det foregaaende, der var stærkt omdannet, bestod Grundstammen af en Bindingsværksbygning fra Tiden kort før 1787 (Kaldsbog).

1696 fik Murmestrene Christen Nors og Niels Fjerridslev 30 Dlr. for at reparere fire Favne brøstfældig Mur paa Skibets Sydside fra øverst til nederst, samt for to Favne »næst østen søndre Kirkedør af hugne Sten, tilhobe 94«, ligeledes for fire Vinduesbuer og »Skoe« (Rgsk.).

Bygningen har paa Nordsiden store, fladbuede Vinduer næsten uden Murstensmurværk og med Træ-Karme fra Begyndelsen af 1800'erne, medens Sydsiden har faaet ny-romanske Kvadervinduer. Murene staar blanke, med svage Rester af tidligere Tidens Hvidkalkning. 1790, da Kirken var brøstfældig, blev Tagenes Blytækning fjernet og erstattet med Tegl⁸; nu er de ny Tagværker over Kor og Skib hængt med graa Cementsten, Vaabenhuset med røde Vingetegl.

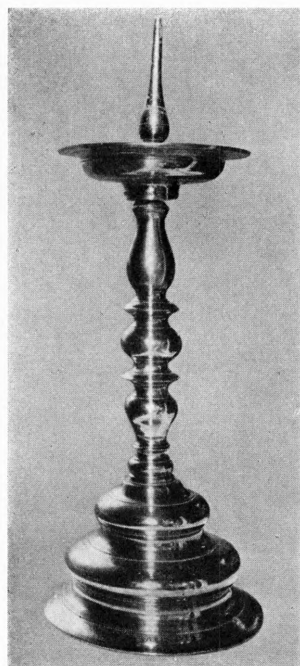
KALKMALERIER

Rester af Kalkmalerier fra Tiden ved Aar 1500 iagttoges 1913. Paa Korets Østvæg spores røde Planteornamenter. Skibets Langvægge har været smykket med en Billedfrise, der naaede fra lidt over Stolestaderne op til o. 90 cm under Loftet og indrammedes af vandrette og lodrette Borter: gule Zigzagbaand med graa Blomster som Fyld i trekantede Bundfelter. Nærmest under Loftet var der strøet gule Plantemotiver over Fladen. Paa Sydvæggen saas Levninger af to Billeder, det ene en Figurgruppe med Ansigterne vendt mod Øst og foran dem to svævende Engle, det andet sikkert en Himmelfartsscene; øverst i begge Fremstillinger var der graa Skyer med røde Stjerner. Paa Nordvæggen fremdroges over Døren Fragmenter af en Passionsscene, Kristus for Pilatus. Bevaringstilstanden var yderst slet.

V. H. 1936

Fig. 5. Skjoldborg. Daabsfad
(S. 409).

V. H. 1936

Fig. 6. Skjoldborg. Alterstage
1647 (S. 409).

INVENTAR

Alterbordet er en Trækasse, opsat før 1876 (Engelhardt).

Altartavle, moderne Trærelief, De hellige tre Konger bringer Jesusbarnet Gaver, sign. Axel Poulsen 1925. Den har afløst et enkelt *Trækors*, som nu staar paa Nordvæggen. Før dette fandtes et *Krucifiksbillede* med en Kvinde knælende ved Korsets Fod, »ret godt malet af E. Ahmer 1791« (Engelhardt).

Altersølv. *Kalk* fra 1730, 25 cm høj, med sekstunget Fod over tilsvarende Fodplade, flad, midtdelt Knop, rundt Skaft og Bæger, hvorpaa graverede Kursivversaler: »Schioldborg Kierches Kalch og Disch«. Paa Foden en støbt Krucifiksfigur; under Foden indprikket Kursiv: »Kalck og Dicsk(!) wei. 48 lod ½ qtin 1730«; paa Fodpladen Mestermærke vistnok for Aalborgguldsmiden Jens Mikkelsen (Olrik 513). Samtidig *Disk* med graveret Cirkelkors; uden Stempler. 1699 vejede †Kalk og †Disk 36 Lod, 1709 (formodentlig efter en Istandsættelse) 53¼ Lod (Rgsk.).

Sygekalk fra o. 1850, 9,5 cm høj, med rund Fod, Knop og Stang; Mestermærke for Brinck, Tisted. *Disk*, sikkert samtidig med Oblatæskan, med fire graverede Cirkelkors paa Randen og midt i Bunden Mestermærke HHK (Viborg; Olrik 693). *Oblatæske* fra 1708, cylinderformet; paa Laaget graverede

Kursivversaler: »Bertel Langball, Anne Lauritz Daater 1708« (Ejeren af Todbøl og Hustru); ingen Stemples.

Alterstager (Fig. 6) fra 1647, 49 cm høje, med rigt balusterprofilerede Skafter; paa Fodskaalenes Rand graverede Versaler: »Dette Par Lise Stager gaf oc forærit erlig oc velbirdige Mand Ifver Kaas til Ulstrop oc hans Fru Fru Sophia Krag til Skjolborg Kirke den 6. Juni Anno 1647«. Paa Fodskaalenes Overside graveret Kaas- og Krag-Vaaben.

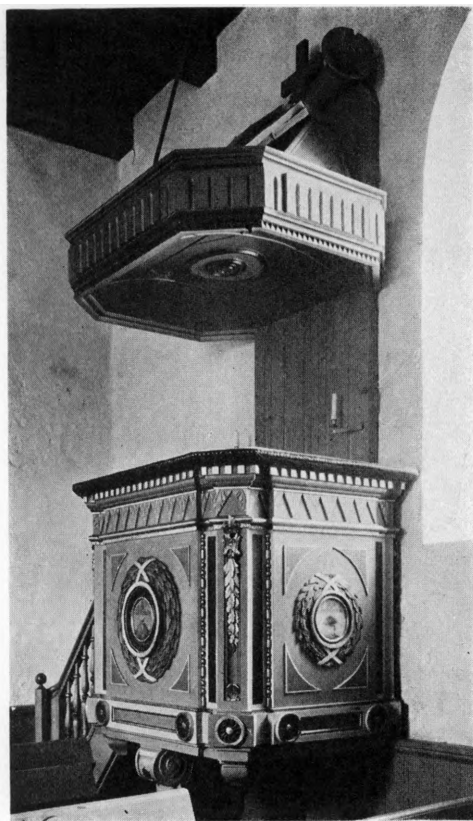
†*Messehagel* af rødt Fløjl med Guld-kniplinger og Kors, nævnt 1699 (Rgsk.).

Font (Fig. 4), romansk, af Granit, af Tybotype, med foroven firkløverformet Kumme, 80 cm i Tvm. Nederst paa Firkløverpartiet er der en Krans af Halvcirkelskiver, og herunder har det skaalformede Parti Bægerblade i Relief; Afløb midt i Bunden. Foden, som nu sikkert er vendt paa Hovedet (sml.

Snedsted, Hassing Hrd.), afviger fra den gængse Form; den er halvtøndeformet med en svag Tovstav og en kraftig Rundstav nederst. Fonten staar paa en firkantet Fodplade. Højde 92 cm.

Fad (Fig. 5) af Nürnbergerarbejde, o. 1575, Tvm. 62 cm, med Bebudelsen omgivet af Minuskelring og Rankeværk med Blomster; paa Randen springende Hjorte og Hunde samt graverede Vaaben og Navnetræk 1) Arenfeldt- og Marsvin-Vaaben HA AM 1599, henvisende til Hans Arenfeldt til Palsgaard og Hustru Anna Marsvin, 2) CP AAF 1652, Claus Pors til Øllingsø (Lollands Sdr. Hrd.) og Hustru Anne Arenfeldt til Ullerupgaard samt 3) Pors- og (Sparre-) Kaas-Vaaben CHP DK 1676, Claus Herluf Pors til Øllingsø og Ullerupgaard og Hustru Dorte Kaas.

Prædikestol (Fig. 7) i nyklassisk Stil, sikkert fra 1790'erne, af firsidet Plan. Paa Stolens Hjørner er der nedhængende Blade, paa dens to Sider Skiver med Laurbærkranse, omfattende Cirkelfelter med oprindelige Malerier. Firkantet Fodstolpe, der foroven har paasatte Volutter med Bladnedhæng. Himlen, som er fastgjort paa en Træplade ved Væggen, har en tilbagehældende Top, dekoreret med store Trægenstande: Lovens Tavler, Domsbasun og Kors, sammen-

V. H. 196

Fig. 7. Skjoldborg. Prædikestol (S. 409).

holdt af en Laurbærkrans. Det nordre Cirkelfelts Maleri forestiller en Fugl paa en Høj, hvorover: »Søg det Bestandige«, det vestre en Mand med Stav, under et Træ og: »Leed, saa finder du det«. Træværket har ny, broget Staffering.

Stolestader, aabne, vist fra o. 1875; ny Staffering. Af Renaissancepanelværk fra o. 1625 er bevaret to Fag i Skibets nordøstre Hjørne og 2 × 6 Fag ved Indgangen, med hesteskobuede Arkadefelter; paa Bammelisterne er der skællagte Skiver trukket paa Snor. 1717 blev 25 nye Døre lavet af Anders Jensen Bunek i Drasbech Mølle (Rgsk.).

†*Degnestol* skal have baaret følgende malede Indskrift⁸:

»Her er Degnens Pulpitur,
Her er Degnens Kirkerede,
Her kan hvert et Kreatur
Høre, Degnen er til Stede,
Hvert et Ord, han raaber ud,
Stiger lige op til Gud«.

Herskabspulpitur fra 1790'erne; Forpanelet, der blev bevaret paa sin gamle Plads i Skibets Vestende, da her indrettedes Varmeværk og Materialrum, har fem Fag med Vinduer og Fyldinger. Af den oprindelige Staffering er der i de to yderste Fyldingsfelter bibeholdt naivt malede, borgerlige Vaaben, sikkert for Todbøls Ejer Peder Severin Fønss, iøvrigt er Stafferingen fornyet, ved hvilken Lejlighed, der tilsattes et Vaaben i midterste Fylding for Claus Caspergaard (Ejer af Todbøl, død 1749) samt et Skriftsted. Pulpituret blev 1938 omdannet til Orgel.

†*Pulpitur* repareredes 1714; 1787 siges det at være tjenligt til Fornyelse (Rgsk., Kaldsbog).

Norddøren, fra 1790'erne, har to ind mod Skibet vendte Fløje, formede som en Gadedør med Rokokofyldinger over svungne Postamenter. Nyklassiske Detailler viser, at Arbejdet er jævnaaldrende med Herskabspulpituret.

Klokke, »omstøbt i Anker Heegaards Etablissement paa Frederiksværk 1884«. En †*Klokke* paa 112 kg blev afgivet ved Klokkeskatten 1601.

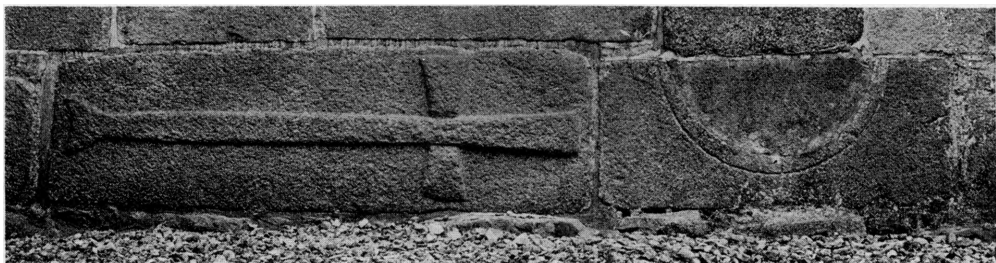
GRAVMINDER

Mindetavle over Sognets faldne 1848—50 og 1864.

†*Epitaf* over Erich Zacharias von Kahlen, se Gravsten Nr. 2.

Gravsten. 1) (Fig. 8). Romansk, af Granit, 200 × 56—50 cm, skriftløs, med et kraftigt Reliefkors, hvis Arme smalner svagt ind mod Skæringen (sml. Skinnerup Gravsten Nr. 1 S. 377). I Vestforlængelsens Nordmur.

2) O. 1726. Erich Zacharias von Kahlen, Oberstløjtnant til Hest, Ejer af

V. H. 1986

Fig. 8. Skjoldborg. Romansk Gravsten og Vinduesoverligger med falske Fuger, i Vestforlængelsens Nordmur (S. 410, 405).

Todbøll, død dér 13. Febr. 1726 i sit 79. Aar. Sort Kalksten, 136×85 cm, med Versaler under et Relief af en sørgende Mars omgivet af Krigsredskaber (bl. a. to Faner, en med dansk og en med norsk Vaaben); forneden Hjørnekirkler, hvori Engle med Basun og Palmegren; derimellem en Oval med Engel, holdende Krans og Skriftbaand: »Glad ved Seieren«. Laa 1876 »i Gulvet«, nu opsat paa Korets Sydveg; desuden hang en †Mindetavle paa Korets Sydveg; den indeholdt en lang, rosende, versificeret Indskrift og afsluttedes med Navnet paa den efterladte Hustru Martha Sabina Claudi⁹.

†*Gravramme*⁹, dobbelt, med to Indskrifter 1) paa Latin: Svederus Paaske, født 5. Maj 1645, optaget i Akademikernes Kreds 1665, død 15. Juni 1685. 2) paa Dansk: Marthe Paaske, født 12. Marts 1652, »levede udi Ægteskab 6 Aar med ærværdig Sal. Hr. Daniel Rosenholm«, død 4. Dec. 1695. Laa nedenfor Koret.

Kirkegaardsmonument, mandshøj Sandstele i Empire, paa Fodstykke; paa en indfældet Blyplade staar Reliefversaler over Karina Sophia Aagaard, født Rossow, død 14. Sept. 1804. Nu ved Vaabenhusets Vestmur.

†*Begravelser*. 1) I Koret, aaben, hvori begravet salig Hr. Friderich Jacobsøn Langebech, Sognepræst i 21 Aar og salig Hr. Nicolaj Peter Bering, »som var Præst i Embedet udi 4 Uger«⁹.

2) I Skibets Vestende »paa nordre Side«, aaben, muret, indrettet for Todbøls Ejere af Claus Caspergaard¹⁰; sml. ogsaa Note 6.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1687- 1719, div. Aar (LA. Viborg). Kaldsbøger 1700—88, 1814—34 (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af C. Engelhardt og E. Schiødt 1876, Niels Termansen 1914 (Kalkmalerier), Harald Munk (Inventar), V. Hermansen og C. A. Jensen 1936. Revideret af C. A. J. og E. M. 1938.

Chr. Heilskov: Personallistoriske Indskrifter fra Hundborg Herred, i AarbThisted. 1925. S. 7—9.

Thura: Aalborg Stift S. 477—80. S. Abildgaard: Dagbog XIII [1767] Bl. 51^r. F. Uldall:

